

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ PECULIARITIES OF NORMATIVE REGULATION OF COMMUNAL PROPERTY MANAGEMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE

Управління комунальною власністю є важливим аспектом місцевого самоврядування, оскільки воно впливає на ефективність використання ресурсів територіальних громад. В умовах децентралізації та реформування адміністративно-територіального устрою України виникає необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення цього процесу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечення прозорості, ефективності та підзвітності у сфері управління комунальним майном. Метою дослідження є аналіз особливостей нормативного регулювання управління комунальною власністю територіальних громад в Україні, визначення ключових проблем і розроблення рекомендацій щодо їх розв'язання. У процесі дослідження виявлено недоліки чинної нормативно-правової бази, зокрема: неузгодженість окремих норм, недостатній рівень правового забезпечення механізмів залучення громадськості до управління комунальним майном, відсутність дієвих механізмів контролю та моніторингу ефективності використання комунальної власності. Окреслено напрями вдосконалення законодавства, як-от гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, посилення контролю та підзвітності, запровадження сучасних цифрових технологій у сфері управління комунальним майном. На основі проведеного аналізу зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення управління комунальною власністю. Запропоновано розроблення комплексної стратегії управління комунальним майном, яка передбачатиме ефективні механізми контролю, залучення громадськості та використання інноваційних технологій для підвищення прозорості процесів управління. Особливу увагу слід приділити впровадженню інновацій у правове регулювання, зокрема через цифровізацію управлінських процесів. Використання таких сучасних технологій, як блокчейн та автоматизація процесів, може значно підвищити прозорість і ефективність управління комунальним майном, а також зменшити адміністративні витрати та сприяти більш раціональному використанню ресурсів.

Ключові слова: комунальна власність, територіальні громади, нормативно-пра-

вове регулювання, управління майном, децентралізація, місцеве самоврядування, ефективність використання ресурсів.

Management of municipal property is an important aspect of local self-government, as it affects the efficiency of the use of resources of territorial communities. In the context of decentralisation and reform of Ukraine's administrative and territorial structure, there is a need to improve the regulatory and legal support for this process. The study's relevance is driven by the need to ensure transparency, efficiency and accountability in communal property management. The purpose of the study is to analyse the peculiarities of regulatory regulation of communal property management by territorial communities in Ukraine, identify key issues, and develop recommendations for their solution. The study identified shortcomings of the current regulatory framework, in particular, inconsistency of certain norms, insufficient legal support for mechanisms of public involvement in communal property management, and lack of effective mechanisms for controlling and monitoring the efficiency of communal property use. The author outlines areas for improving the legislation, such as harmonisation of national legislation with European standards, strengthening control and accountability, and introducing digital technologies in internal property management. Based on the analysis, the author concludes a need to further improve the regulatory and legal framework for municipal property management. The author proposes to develop a comprehensive strategy for municipal property management, including effective control mechanisms, public involvement, and innovative technologies to increase the transparency of management processes. Particular attention should be paid to introducing innovations in legal regulation, mainly through the digitalisation of management processes. Modern technologies such as blockchain and process automation can significantly increase the transparency and efficiency of municipal property management, reduce administrative costs, and promote more efficient use of resources.

Key words: municipal property, territorial communities, regulatory framework, property management, decentralisation, local self-government, resource efficiency.

УДК 349.2:336.2(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.43.24>

Гармата Є.І.

аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Постановка проблеми. Значення комунальної власності для територіальних громад в Україні не можна переоцінити, оскільки вона безпосередньо впливає на економічну стабільність, соціальний розвиток та ефективність управління на місцях. Зокрема, правильне управління комунальною власністю дозволяє забезпечити належну якість комунальних послуг, покращити інфраструктуру, залучати інвестиції, створювати нові робочі

місця та здійснювати інші важливі для громади заходи. Наприклад, правильна організація оренди або приватизації комунальних об'єктів може сприяти не лише розвитку інфраструктури, а й наповненню місцевих бюджетів.

Актуальність теми управління комунальною власністю набуває особливого значення в умовах сучасних реформ в Україні, зокрема в процесі децентралізації, що передбачає передачу частини повноважень та ресурсів

від центральних органів влади до місцевих громад. У результаті цієї реформи територіальні громади отримують нові можливості для розвитку своєї економіки, однак разом із цим постає необхідність у вдосконаленні механізмів управління комунальною власністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика нормативного регулювання управління комунальною власністю територіальних громад в Україні є складником розвитку місцевого самоврядування. З огляду на євроінтеграційні процеси, децентралізацію та воєнний стан дослідники активно аналізують законодавчі аспекти, механізми управління та залучення громадськості до процесу прийняття рішень.

Зокрема, Л. Баранова [1] у своїй роботі акцентує увагу на необхідності створення ефективних механізмів запобігання порушенням права комунальної власності. З. Бурик [2] досліджує теоретичні підходи до управління комунальною власністю. У співавторстві з Т. Савостенко [3] автор аналізує міжнародний досвід у цій сфері. Шляхи вдосконалення управління комунальною власністю в умовах реформування місцевого самоврядування досліджує Є. Гармата [4], акцентуючи увагу на ролі законодавчих ініціатив. Т. Дерун [5] аналізує механізми громадської участі в процесі прийняття рішень. Ю. Дехтяренко [6] досліджує актуальні аспекти законодавчого забезпечення управління комунальною власністю, а М. Коханій [7] пропонує напрями його вдосконалення. Проблеми управління комунальною власністю в умовах формування громадянського суспільства та особливості функціонування механізмів управління комунальною власністю розглядає Н. Обушна [8; 9]. О. Попело та А. Кураш [10] аналізують роль управління комунальною власністю як чинника соціальної стійкості в умовах децентралізації та війни.

Загалом, аналіз наукових публікацій свідчить про комплексний підхід до вивчення питань управління комунальною власністю територіальних громад в Україні. Основними напрямками досліджень є нормативно-правове регулювання, ефективність механізмів управління, залучення громадськості, міжнародний досвід і вплив війни на систему місцевого самоврядування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний науковий інтерес до питань управління комунальною власністю територіальних громад. Однак залишається низка аспектів, які потребують подальшого дослідження. Оцінювання

ефективності громадської участі в процесах прийняття рішень щодо управління комунальним майном залишається актуальним напрямом, що потребує подальших досліджень. Значущість дослідження зазначених аспектів підтверджується сучасними викликами у сфері місцевого самоврядування, які вимагають удосконалення нормативної бази та адаптації до нових соціально-економічних умов.

Метою статті є аналіз сучасного стану нормативного регулювання управління комунальною власністю територіальних громад в Україні.

Виклад основного матеріалу. Управління комунальною власністю – це «процес, за допомогою якого органи місцевого самоврядування та компетентні установи здійснюють свої повноваження щодо реалізації прав територіальних громад сіл, селищ, міст щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами комунальної власності з метою задоволення суспільних, державних та громадських потреб [8, с. 204]. Правова база управління комунальною власністю територіальних громад в Україні є сукупністю норм і принципів, що визначають правові засади та механізми володіння, користування та розпорядження комунальними активами, а також установлюють порядок їх управління на місцевому рівні. Ці норми охоплюють широкий спектр законодавчих актів, що регулюють права місцевих органів влади, механізми використання комунальної власності та відповідальність за порушення встановлених правил [7].

Одним з основних документів, що формує правову основу управління комунальною власністю, є Конституція України [13]. Вона закріплює принципи територіального самоврядування та визначає загальні засади щодо правової природи комунальної власності, її статусу як частини державного багатства, що перебуває у власності територіальних громад. Конституція гарантує право територіальних громад на самоврядування, що включає право володіти, користуватися та розпоряджатися комунальним майном. Це дає місцевим органам влади можливість здійснювати ефективно управління майном на користь жителів громади.

Цивільний кодекс України [14] також є важливим нормативно-правовим актом у сфері управління комунальною власністю. Хоча він в основному регулює загальні питання цивільних правовідносин, його норми визначають механізми укладання договорів, передачі прав на майно, оренди та інших операцій, що мають місце в управлінні комунальною власністю.

Цивільний кодекс забезпечує правову визначеність у питаннях, пов'язаних із володінням і користуванням майном, що належить громадам, установлюючи правила щодо правових актів, які стосуються розпорядження комунальними активами.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [15] є ключовим актом, який регулює організацію та діяльність місцевих органів влади. Він визначає повноваження місцевих рад щодо управління комунальним майном, зокрема організацію передачі, оренди, використання та продажу майна, що належить територіальним громадам. Закон установлює принципи самостійності місцевих органів у здійсненні своїх повноважень, але в межах законодавства, що визначає їхні права та обов'язки.

Не менш важливими є й інші нормативні акти, які регулюють конкретні аспекти управління комунальними активами, зокрема Закони України «Про оренду державного та комунального майна» [16], «Про приватизацію державного і комунального майна» [17] тощо. Ці акти уточнюють правила щодо різних способів управління комунальним майном, як-от оренда, передача в користування, а також установлюють стандарти для контролю за використанням таких активів.

Однією з основних функцій органів місцевого самоврядування є розпорядження комунальним майном, що забезпечує економічну стабільність громади. Вони мають можливість укласти договори оренди, приватизації, а також здійснювати інші правочини, спрямовані на максимальне використання ресурсів для потреб місцевих жителів. Управління комунальною власністю включає також питання збереження та ремонту об'єктів, моніторинг їх використання та залучення інвестицій для розвитку місцевої інфраструктури.

Важливе значення в управлінні комунальною власністю має бюджетний процес, оскільки доходи від оренди чи приватизації майна можуть бути спрямовані на розвиток громади. Органи місцевого самоврядування активно використовують ці кошти для реалізації регіональних програм і проектів, що відповідають потребам громади. Тому важливо, щоб процеси управління майном були максимально прозорими, а контроль за їх використанням був ефективним. Для цього місцеві ради часто створюють спеціалізовані органи та інструменти, як-от комісії або департаменти, що займаються управлінням комунальним майном, а також залучають незалежних аудиторів для перевірки виконання бюджетних програм.

Попри реформи з децентралізації, значна частина контролю над комунальною власністю все ще залишається в руках центральних або регіональних органів влади, а це обмежує здатність територіальних громад приймати рішення, які найкраще відповідають місцевим потребам [2; 7].

В умовах децентралізації зросла важливість прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування перед громадянами. Органи місцевої влади мають забезпечити доступ до інформації про стан та використання комунального майна, запроваджувати механізми громадського контролю і відкриті тендери для продажу чи оренди майна. Законодавство сприяє розвитку таких практик, забезпечуючи місцеві громади інструментами для максимізації ефективності використання їхніх ресурсів і мінімізації корупційних ризиків.

Одним із ключових складників децентралізації є також розширення прав територіальних громад щодо залучення інвестицій. Місцеві органи влади отримали можливість не лише розпоряджатися наявними комунальними ресурсами, а й активно залучати нові інвестиції для розвитку своєї інфраструктури, що дозволяє підвищувати якість життя населення. Законодавчі зміни створили сприятливі умови для реалізації проектів, що відповідають потребам місцевих громад і покращують їх економічну спроможність.

Процеси передачі, оренди та приватизації комунальної власності здійснюються згідно з чітко визначеними правовими процедурами, що регулюються національним законодавством. Передача майна з комунальної власності здійснюється через рішення місцевої ради або її виконавчих органів. Це може бути передача в оренду, а також надання права користування або виведення об'єкта з комунальної власності через його приватизацію. Законодавство України визначає спеціальні процедури для передачі комунального майна в оренду, в тому числі механізми публічних конкурсів або тендерів, що сприяють максимальному залученню інвестицій і забезпечують прозорість процесу.

Оренда комунального майна дозволяє місцевим громадам генерувати додаткові доходи для бюджету, що можуть бути використані для реалізації місцевих програм. Зокрема, оренда приміщень для підприємницької діяльності або інших цілей є одним з основних джерел надходжень до бюджету місцевих громад. Законодавство також передбачає можливість продовження орендних договорів або встановлення умов, які сприятимуть стабільному фінансуванню місцевих проектів.

Приватизація комунального майна є більш складним і довготривалим процесом. Вона вимагає спеціального рішення місцевих органів влади, що приймається через конкурс або аукціон. Механізм приватизації забезпечує ефективне використання об'єктів, що знаходяться в комунальній власності, а їх продаж може призвести до значних фінансових надходжень. Проте процес приватизації завжди має бути прозорим, а його умови – чітко визначеними, аби уникнути корупційних ризиків і забезпечити справедливу конкуренцію.

Стосовно специфіки фінансування управлінських заходів щодо комунальної власності важливо зазначити, що в умовах децентралізації місцеві органи самоврядування мають більше можливостей для фінансування таких заходів. Однак ці можливості значно залежать від розміру громади, її економічної бази та ефективності використання комунальних ресурсів. Наприклад, великі міста, де є розвинута інфраструктура, мають більше можливостей для генерації доходів від оренди або приватизації майна. Вони можуть фінансувати управлінські заходи через бюджети, отримані від різних форм комунальної власності, та залучати додаткові інвестиції на умовах державно-приватного партнерства. Для малих громад процеси управління комунальним майном можуть бути складнішими через обмежені ресурси, що знижує ефективність використання власності [4].

У малих громадах процеси управління комунальним майном значно ускладнені через меншу економічну базу й обмежені можливості для залучення великих інвестицій. Проте навіть за таких умов маленькі громади можуть ефективно використовувати доступні ресурси, наприклад, для оренди невеликих комунальних приміщень або реалізації локальних проєктів, які відповідають потребам громади. Фінансування таких заходів здебільшого здійснюється через місцеві бюджети, а також за допомогою партнерських відносин із підприємцями або державними структурами.

Механізми управління спільним майном громади визначаються законодавством та конкретними обставинами кожного регіону. Ефективне управління цими ресурсами має важливе значення для забезпечення загального комфорту, безпеки та розвитку громади [2, с. 53]. Порівнюючи правові механізми управління комунальною власністю в різних громадах, можна відзначити, що у великих містах та малих громадах існують як спільні риси, так і суттєві відмінності в процесах управління. Органи влади у великих містах, зокрема, мають більшу автономію в питаннях

управління майном завдяки наявності розвинutoї інфраструктури та більших фінансових можливостей. Тут застосовуються більш складні механізми управління, що включають не лише оренду та приватизацію, але й інвестиційні проєкти за участю приватного сектора.

У малих громадах, навпаки, процеси управління комунальним майном зазвичай менш складні, але обмежені в ресурсах. Тут основну роль відіграє ефективне використання місцевих ресурсів та створення умов для залучення інвестицій через простіші механізми, наприклад, оренду майна для розміщення місцевих підприємств або організацій [9].

Таким чином, серед основних проблем управління комунальною власністю територіальних громад варто відзначити недосконалість правової бази, корупційні ризики, обмежене фінансування та неефективність використання майна. Війна та економічна ситуація, в якій перебуває Україна, справляють значний вплив на управління комунальною власністю територіальних громад. У таких умовах зростає рівень невизначеності та складності в управлінських процесах, що призводить до появи нових викликів для місцевих органів влади. Серед основних факторів, що визначають цей вплив, можна виділити зруйновану інфраструктуру, значну міграцію населення, зміну економічних пріоритетів і необхідність підтримки обороноздатності країни [6].

Однією з найбільших проблем є ризики, пов'язані з відсутністю належного правового забезпечення та контролю за використанням комунального майна. В умовах війни багато місцевих органів влади не мають можливості ефективно здійснювати контроль за своїми об'єктами, оскільки багато з них можуть бути евакуйовані або пошкоджені внаслідок бойових дій. Крім того, юридична невизначеність у питаннях власності, оренди або приватизації майна може створювати додаткові труднощі в процесі управління комунальними ресурсами. У ситуації, коли на місцях потрібна оперативність у прийнятті рішень, відсутність чітких механізмів для управління активами стає серйозною перешкодою. Також слід зазначити, що через воєнні дії у 2022 році частка виконання планів доходів місцевих бюджетів України знизилася до 93,71%. Зокрема, значно зменшився відсоток виконання надходжень від операцій з капіталом (60,38%), які загалом характеризувалися недовиконанням, а також відсоток виконання доходів від органів державного управління (дотації та субвенції) (78,33%) і цільових фондів (48,25%) [18].

Військові адміністрації відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності тери-

торіальних громад в умовах воєнного стану, зокрема у сфері комунального господарства. Вони відповідають за координацію роботи комунальних підприємств, підтримання критичної інфраструктури та забезпечення населення такими базовими послугами, як водопостачання, електроенергія, тепло та вивезення відходів [11, с. 16]. Одним із ключових завдань військових адміністрацій є оперативне реагування на надзвичайні ситуації, спричинені бойовими діями, зокрема на руйнування житлових будинків, дорожньої інфраструктури, систем електро- та водопостачання. Вони організують аварійно-відновлювальні роботи, розподіл гуманітарної допомоги, а також забезпечують евакуацію цивільного населення із зон активних бойових дій. Крім того, військові адміністрації сприяють відновленню комунальних об'єктів після обстрілів і розробляють заходи щодо мінімізації ризиків для критичної інфраструктури. Вони також взаємодіють із міжнародними партнерами та благодійними фондами для залучення додаткових ресурсів, необхідних для ремонту та модернізації комунальних мереж. Вдосконалення нормативного регулювання управління комунальною власністю є необхідним кроком для забезпечення ефективного використання ресурсів територіальних громад в умовах сучасних викликів. Основною метою цього вдосконалення є створення таких умов, які дозволять органам місцевого самоврядування управляти комунальними активами більш ефективно, прозоро та з мінімізацією корупційних ризиків.

Зокрема, важливо вдосконалити механізми оренди та приватизації комунального майна. Це потребує розроблення прозорих процедур і чітких критеріїв для вибору орендарів або покупців, щоб уникнути нечесної конкуренції та забезпечити максимальні вигоди для громади. Створення стандартів і принципів, на яких повинні базуватися ці процеси, може допомогти знизити рівень корупції та збільшити доходи місцевих бюджетів.

Інноваційні рішення, зокрема цифровізація управління комунальним майном, можуть значно покращити ефективність та прозорість у цьому процесі. Створення електронних реєстрів комунальних об'єктів, автоматизація процесів оренди та приватизації, а також використання блокчейн-технологій для забезпечення прозорості угод можуть значно знизити рівень корупційних ризиків і зробити процеси управління більш доступними для громадян [5].

В умовах воєнного та повоєнного часу модернізація всіх рівнів державного управ-

ління в Україні є об'єктивно актуальним процесом, від реалізації якого буде залежати можливість відбудови країни та подальшого соціально-економічного розвитку в повоєнний період. Для цього необхідно внести зміни до нормативних документів щодо діяльності органів влади в умовах воєнного стану та після нього, розробити зміни до закону про підтримку місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, завершити процес децентралізації в післявоєнний період, оптимізувати систему місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування, оптимізувати функції [12, с. 53].

Таким чином, удосконалення нормативного регулювання управління комунальною власністю територіальних громад має включати як законодавчі зміни, так й інновації в управлінських практиках. Це дозволить досягти більшої ефективності, прозорості та зменшити корупційні ризики в управлінні комунальними ресурсами.

Висновки. У процесі дослідження управління комунальною власністю територіальних громад в Україні було проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють цей процес, а також виявлено основні проблеми та перешкоди, з якими стикаються органи місцевого самоврядування. Одним із головних результатів є виявлення низки недоліків в чинному законодавстві та управлінських практиках, які знижують ефективність використання комунального майна та обмежують можливості для розвитку територіальних громад.

Основними проблемами є недосконалість правового забезпечення, корупційні ризики, недостатній рівень прозорості в прийнятті рішень, а також відсутність чітких механізмів контролю за використанням комунального майна. Ці фактори значно ускладнюють процеси оренди, приватизації та передачі майна в користування, що призводить до втрат бюджету й неефективного використання ресурсів.

У загальному підсумку, для досягнення ефективного управління комунальною власністю територіальних громад в Україні необхідно провести комплексну реформу нормативного регулювання з урахуванням потреб місцевих громад, а також впровадити сучасні технології для забезпечення прозорості та ефективності процесів управління. Це дозволить не лише покращити фінансову ситуацію громад, а й створити умови для сталого розвитку та підвищення якості життя громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранова Л. Превентивний захист права комунальної власності. *State building and local government*. 2021. № 42. С. 139–150. URL: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2021-42-139>.
2. Бурик З. Механізми управління комунальною власністю територіальних громад: теоретичні засади. *Наукові перспективи* 2023. № 6(36). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6\(36\)-50-60](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6(36)-50-60).
3. Бурик З. М., Савостенко Т. О. Зарубіжний досвід публічного управління комунальною власністю територіальних громад. *Державне управління удосконалення та розвитку*. 2023. № 6. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.6.4>.
4. Гармата Є. Удосконалення управління комунальною власністю територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні. *Public administration aspects*. 2024. Т. 12, № 3. С. 5–13. URL: <https://doi.org/10.15421/152431> (дата звернення: 13.02.2025).
5. Дерун Т. М. Залучення громадян до управління комунальною власністю територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 18. С. 195–200. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.18.195>.
6. Дехтяренко Ю. Ф. Законодавство щодо управління комунальною власністю територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 14. С. 159–165. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.14.159>.
7. Коханій М. С. Стан та напрями удосконалення нормативно-правового регулювання управління комунальною власністю територіальних громад в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 17. С. 135–143. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.17.135>.
8. Обушна Н. І. Проблеми управління комунальною власністю територіальних громад України в умовах формування громадянського суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 17. С. 101–107. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.17.101>.
9. Обушна Н. Особливості функціонування механізмів управління комунальною власністю територіальних громад в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 8(38). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-202-215](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-202-215).
10. Popelo O. V., Kurash A. M. A mechanism of communal property management as a factor of activation of social service of resilience in the context of decentralization and war. *The problems of economy*. 2023. Vol. 4, no. 58. P. 198–206. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-4-198-206>.
11. Goncharuk N. T., Samoilo A. P. Competence distribution between military administrations and local self-government bodies during martial law and post-war period. *Ways to reform public administration and management under martial law in Ukraine*. 2024. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-419-1-3>.
12. Гончарук, Н., Чередниченко, А.. Модернізація публічного управління в Україні в умовах війни та в поствоєнний період у контексті європейських цінностей. *Аспекти публічного управління*. 2022. № 10(6). С. 46–54. DOI: <https://doi.org/10.15421/152243> (дата звернення: 13.10.2024).
13. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 13.10.2024).
14. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 13.10.2024).
15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР: станом на 10 жовтня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 10.10.2024).
16. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 03.10.2019 № 157-IX: станом на 16.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 16.10.2024).
17. Про приватизацію комунального майна: Постанова Верховного Суду України від 20.01.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0033700-04#Text> (дата звернення: 16.02.2025).
18. Відкритий бюджет. Доходи місцевих бюджетів. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 13.10.2024).